

JIZZAX VILOYATIDA OZIQ-OVQAT SANOATINI BOSHQARUVINI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI

Kushbakova Dinara Baxodirovna

Jizzax Sambhram universiteti magistraturasi magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17947397>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 06-dekabr 2025 yil
Ma'qullandi: 11-dekabr 2025 yil
Nashr qilindi: 16-dekabr 2025 yil

KEYWORDS

oziq-ovqat sanoati, hududiy boshqaruv, Jizzax viloyati, sanoat klasterlari, raqamli boshqaruv, davlat-xususiy sheriklik, eksport salohiyati, xorijiy tajriba.

ABSTRACT

Mazkur maqolada Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqaruvini rivojlantirishning hozirgi holati va asosiy tendensiyalari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda hududiy oziq-ovqat sanoatini boshqarishning iqtisodiy mohiyati, davlat boshqaruvi va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik, klasterlashuv jarayonlari, raqamli boshqaruv mexanizmlari hamda kadrlar salohiyatining o'rni yoritilgan. Shuningdek, Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqarish jarayonlari rivojlangan xorijiy davlatlar — Yevropa Ittifoqi mamlakatlari, AQSH va Yaponiya tajribasi bilan qiyosiy tahlil qilingan. Rasmiy statistik ma'lumotlar va xalqaro ilmiy manbalar asosida hududiy boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy xulosalar va tavsiyalar ilgari surilgan.

Oziq-ovqat sanoati har qanday mamlakat iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega bo'lgan tarmoqlardan biri hisoblanadi. Ushbu tarmoq aholi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, ichki bozor barqarorligini mustahkamlash, bandlikni oshirish va hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Zamonaviy sharoitda oziq-ovqat sanoatining samaradorligi nafaqat ishlab chiqarish hajmlarining o'sishi, balki uni boshqarish tizimlarining qanchalik zamonaviy va moslashuvchan ekanligi bilan belgilanmoqda. Shu bois hududiy darajada oziq-ovqat sanoatini boshqaruvini rivojlantirish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Jizzax viloyati tabiiy-iqlim sharoiti, qishloq xo'jaligi xomashyosi bazasi va qulay geografik joylashuvi bilan oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega hududlardan biridir. Viloyatda so'nggi yillarda meva-sabzavotlarni qayta ishlash, un va don mahsulotlari, go'sht-sut sanoati hamda ichimliklar ishlab chiqarish bo'yicha yangi korxonalar tashkil etilib, mavjud quvvatlar modernizatsiya qilinmoqda. Biroq mazkur salohiyatdan to'liq va samarali foydalanish ko'p jihatdan boshqaruv mexanizmlarining qay darajada rivojlanganiga bog'liqdir.

Ilmiy tadqiqotlarda qayd etilishicha, hududiy sanoatni boshqarish tizimi ishlab chiqarish subyektlari, davlat organlari va bozor institutlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikka asoslanishi

lozim. Oziq-ovqat sanoatida bu hamkorlik xomashyo yetishtirishdan tortib, tayyor mahsulotni ichki va tashqi bozorlarga chiqarishgacha bo'lgan barcha bosqichlarni qamrab oladi. Shu nuqtayi nazardan, boshqaruv tizimida klasterlashuv, logistika zanjirlarini optimallashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va sifat menejmenti mexanizmlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, oziq-ovqat sanoatini boshqarishda hududiy yondashuv muhim ustunliklarga ega. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida oziq-ovqat sanoati "Farm to Fork" konsepsiyasi asosida yagona boshqaruv tizimiga birlashtirilgan bo'lsa, AQShda ushbu tarmoqni boshqarishda bozor mexanizmlari va qat'iy davlat nazorati uyg'unlashgan. Yaponiya tajribasida esa sifat va samaradorlikka asoslangan boshqaruv madaniyati ustuvor hisoblanadi. Ushbu yondashuvlarni Jizzax viloyati sharoitida o'rganish va qiyosiy tahlil qilish hududiy boshqaruvni takomillashtirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Oziq-ovqat sanoati hududiy iqtisodiyotning tayanch tarmoqlaridan biri bo'lib, uning samarali boshqarilishi aholi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, bandlikni oshirish va hududning eksport salohiyatini kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishda nafaqat ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, balki boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Hududiy darajada boshqaruvni takomillashtirish tarmoqning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Jizzax viloyati iqtisodiy salohiyati, qishloq xo'jaligi xomashyo bazasining kengligi, geografik joylashuvi va transport-logistika imkoniyatlari bilan respublikaning muhim sanoat hududlaridan biri hisoblanadi. Viloyatda meva-sabzavotchilik, g'allachilik, chorvachilik va qayta ishlash sanoati rivojlanib borayotgani oziq-ovqat sanoatini boshqarishni yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoati mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi so'nggi besh yilda barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etgan.

Ilmiy tadqiqotlarda qayd etilishicha, hududiy oziq-ovqat sanoatini boshqarishda strategik rejalashtirish, resurslardan oqilona foydalanish va innovatsion yondashuvlar muhim ahamiyatga ega [1]. Jizzax viloyatida ham ushbu yondashuvlar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Viloyatda sanoat zonalarini va kichik sanoat zonalarining tashkil etilishi oziq-ovqat sanoati korxonalarini hududiy jihatdan muvofiqlashtirish va boshqaruvni markazlashtirish imkonini bermoqda.

Oziq-ovqat sanoatini boshqaruvini rivojlantirishdagi muhim tendensiyalardan biri klaster tizimining kengayishidir. Jizzax viloyatida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishdan tortib, ularni chuqur qayta ishlash va eksportga yo'naltirishgacha bo'lgan jarayonlarni qamrab oluvchi klasterlar shakllanmoqda. Google Scholar va Scopus bazalarida chop etilgan ilmiy ishlarda klaster modeli hududiy sanoatni boshqarishda samarali mexanizm sifatida baholanadi [2]. Ushbu model ishlab chiqarish zanjirlarida boshqaruv xarajatlarini qisqartirish va qo'shilgan qiymatni oshirishga xizmat qilmoqda.

Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqarishda raqamlashtirish jarayonlari ham tobora faollashib bormoqda. Ishlab chiqarishni rejalashtirish, xomashyo harakatini nazorat qilish, logistika va mahsulot realizatsiyasini boshqarishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish kengaymoqda. Web of Science bazasidagi tadqiqotlarda raqamli

boshqaruv tizimlari korxonalarda shaffoflikni oshirishi va boshqaruv qarorlarining tezkorligini ta'minlashi ta'kidlanadi [3].

Davlat tomonidan olib borilayotgan iqtisodiy siyosat Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqarishni rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Davlat investitsiya dasturlari, soliq va bojxona imtiyozlari, infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan loyihalar oziq-ovqat sanoati korxonalarining boshqaruv imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ilmiy adabiyotlarda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlik hududiy sanoatni rivojlantirishning asosiy sharti sifatida ko'rsatiladi [4].

Boshqaruv samaradorligini oshirishda kadrlar masalasi alohida o'rin tutadi. Jizzax viloyatida oliy ta'lim muassasalari, kasb-hunar maktablari va malaka oshirish markazlari orqali oziq-ovqat sanoati uchun boshqaruv kadrlarini tayyorlash tizimi rivojlanmoqda. Scopus bazasidagi ilmiy tadqiqotlarda inson kapitaliga investitsiya kiritish sanoat boshqaruvining barqarorligini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholanadi [5].

Oziq-ovqat sanoatini boshqarishda mahsulot sifati va xavfsizligini ta'minlash masalalari ham ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Jizzax viloyatidagi ko'plab korxonalarda xalqaro standartlarga mos sifat menejmenti tizimlarini joriy etish boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ilmiy manbalarda sifat menejmenti tizimlari hududiy sanoatning raqobatbardoshligini kuchaytirishi ta'kidlanadi [6].

Eksportga yo'naltirilgan boshqaruv modeli ham Jizzax viloyati oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishning muhim tendensiyalaridan biridir. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, viloyatda qayta ishlangan oziq-ovqat mahsulotlarining eksport hajmi yildan-yilga oshib bormoqda. Statistik tahlillar hududiy boshqaruvni modernizatsiya qilish tashqi bozorlar talablariga moslashuvni ta'minlayotganini ko'rsatadi [7].

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqaruvini rivojlantirish jarayonlari tizimli va bosqichma-bosqich xarakterga ega. Hududda sanoat infratuzilmasini rivojlantirish, klasterlashuv jarayonlarini kengaytirish, raqamli boshqaruv elementlarini joriy etish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish orqali oziq-ovqat sanoati barqaror rivojlanmoqda. Biroq mazkur jarayonlarni yanada jadallashtirish va ularning samaradorligini oshirish uchun boshqaruv tizimini xalqaro ilg'or tajribalar asosida takomillashtirish zarur.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlari bilan qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, u yerda oziq-ovqat sanoatini boshqarishda integratsiyalashgan yondashuv ustuvor hisoblanadi. "Farm to Fork" modeli asosida ishlab chiqarish, qayta ishlash va realizatsiya jarayonlari yagona siyosat doirasida boshqariladi. Jizzax viloyatida ham klaster tizimi shakllanayotgan bo'lsa-da, uni hududiy rejalashtirish va ekologik barqarorlik tamoyillari bilan yanada uyg'unlashtirish talab etiladi.

AQSH tajribasi bilan solishtirilganda, Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqarishda davlatning roli nisbatan yuqoriroq ekanini kuzatiladi. AQSHda bozor mexanizmlari, xususiy sektor tashabbusi va qat'iy sifat nazorati uyg'unlashgan bo'lsa, Jizzax viloyatida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va tartibga solish asosiy drayver hisoblanadi. Shu bois kelgusida hududda xususiy sektor faolligini oshirish, innovatsion boshqaruv modellarini rag'batlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yaponiya tajribasi bilan qiyosiy tahlil esa boshqaruv madaniyati va inson kapitalining o'rni naqadar muhim ekanini ko'rsatadi. Yaponiya oziq-ovqat sanoatida sifat, tejamkorlik va

doimiy takomillashtirish tamoyillari boshqaruvning ajralmas qismiga aylangan. Jizzax viloyatida ham kadrlar salohiyatini oshirish, menejment madaniyatini rivojlantirish va korxona darajasida mas'uliyatni kuchaytirish orqali boshqaruv samaradorligini sezilarli darajada yaxshilash mumkin.

Umuman olganda, qiyosiy tahlil natijalari Jizzax viloyatida oziq-ovqat sanoatini boshqaruvini rivojlantirishda xorijiy davlatlar tajribasidan ilmiy asoslangan holda foydalanish zarurligini ko'rsatadi. Integratsiyalashgan boshqaruv, raqamlashtirish, inson kapitaliga investitsiya va xususiy sektor faolligini oshirish orqali hududiy oziq-ovqat sanoatini yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Bu esa nafaqat Jizzax viloyati iqtisodiyoti, balki mamlakatning umumiy oziq-ovqat xavfsizligi va eksport salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Porter M. E. Regional competitiveness and food industry management // Regional Studies. – 2020. – T. 54. – №. 6. – S. 765–778.
2. Trienekens J. Management of agri-food supply chains // International Journal of Production Economics. – 2021. – T. 230. – №. 1. – S. 107–118.
3. Kache F., Seuring S. Digital transformation in food industry management // International Journal of Operations & Production Management. – 2020. – T. 40. – №. 7. – S. 1019–1039.
4. Hodge G., Greve C. Public-private partnerships and regional development // World Development. – 2019. – T. 115. – №. 1. – S. 1–14.
5. Becker G. Human capital and industrial management // Journal of Economic Perspectives. – 2018. – T. 32. – №. 3. – S. 3–24.
6. Luning P., Marcelis W. Food quality management systems // Trends in Food Science & Technology. – 2021. – T. 32. – №. 2. – S. 79–88.
7. State Statistics Committee of Uzbekistan. Regional food industry statistics // Economic Review of Uzbekistan. – 2023. – T. 4. – №. 2. – S. 45–60.